

7. Малков В.Д. Организация и осуществление контроля в ОВД. – М., 1986.
8. Матюхіна Н.П. Сучасні проблеми управління персоналом органів внутрішніх справ України / Під ред. О.М Бандурки. – Х., 2002.
9. Опришко И.В. Должностные инструкции органов внутренних дел как акты государственного управления: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1992.
10. Попов Г.Х. Методы управления социалистическим производством. – М., 1983.
11. Приймак М.М. Удосконалення державного управління в галузі юстиції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 1996.
12. Про міліцію: Закон України: Офіц. вид. – К., 1991.
13. Теория юридического процесса / Под ред. В.М. Горшенева. – Х., 1985.

Надійшла до редакції 26.12.2011

Ю.О. Легеза

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.1 : 342.5

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Визначено розуміння сутності категорії «функція держави», особливості історичного становлення екологічної функції держави, складові елементи змісту цієї функції. На основі проведеного науково-теоретичного аналізу автором сформульована власна дефініція визначення поняття «екологічна функція держави».

Ключові слова: функція держави, охорона навколишнього природного середовища.

Определяются сущность категории «функция государства», особенности исторического становления экологической функции государства, составляющие элементы содержания этой функции. На основе проведенного научно-теоретического анализа автором формулируется собственное определение понятия «экологическая функция государства».

Ключевые слова: функция государства, охрана окружающей природной среды.

In the article, the author learned the essence of category «the state's function». An author determines the features of becoming of the state ecological function as the legal category, the elements of this function are determined. As the result the author gives own determination of category «ecological function of the state»

Keywords: function of the state, guard of surrounding natural environments.

Постановка проблеми. Науково-технічна революція середини 50-х років ХХ ст. з її позитивними наслідками у сфері економіки водночас породила великі екологічні проблеми. Саме тому починаючи з

другої половини минулого століття й до сьогодні екологічна функція як напрямок державної діяльності із забезпечення екологічної безпеки та підтримки екологічної рівноваги на території держави, з охорони та раціонального використання природних ресурсів, збереження генофонду народу та підтримання екологічної безпеки на планеті відіграє одну з провідних ролей у системі функцій сучасних держав. В Україні вагомою складовою даної функції є перш за все подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та зниження рівню забрудненості навколишнього середовища в промислових регіонах країни.

Охорона природи й забезпечення раціонального використання природних ресурсів та їх відновлення є нагальною потребою сучасного світу й життєво важливою діяльністю будь-якої держави. Серед об'єктивних чинників, що вимагають реалізації природоохоронної (екологічної) функції, чільне місце займає науково-технічна революція та її шкідливі наслідки для людини.

Приносячи людям величезні блага, вона водночас неминуче пов'язана зі зростаючим залученням довкілля в суспільне виробництво, що, у свою чергу, викликає різного роду негативні наслідки в екологічних системах, призводить до забруднення повітря й водних джерел, підвищення рівня радіації і створює загрозу рослинному і тваринному світу, здоров'ю й життю людини. Сама ж людина в результаті своєї господарської діяльності порушує природні зв'язки, руйнує природне середовище, чим мимоволі створює для себе несприятливі, навіть згубні умови існування, що тягне за собою потребу втручання держави в захист довкілля.

За таких умов питання природоохорони й раціонального використання природних багатств набули вагомого економічного, соціального й політичного значення, вийшли на передній план не тільки в межах окремої країни, а й у глобальному, міжнародному масштабі, перетворились на проблему порятунку Землі, збереження людства, ставши справою останнього.

Але лише держава, що володіє необхідними засобами й можливостями мобілізації зусиль усіх організацій і громадян, може реально забезпечити захист навколишнього природного середовища.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження базується на результатах теоретичних і практичних досліджень у галузі теорії та історії держави і права, конституційного права, екологічного права, адміністративного права та інших галузей права, філософії, політології; наукових роботах М.І. Байтіна, Л.І. Загайнова, Л.І. Каска, М.С. Кельмана, О.М. Колодія, В.В. Копейчикова, С.Л. Лисенкова, С.О. Комарова, В.В. Лазарева, М.В. Черноголовкіна, М.Н. Марченка, П.О. Недбайла, В.С. Нерсисянца, Н.С. Юзікової та інших. В дослідженні використовувались відпо-

відні роботи як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Метою нашої статті є визначення особливостей правового розуміння сутності екологічної функції держави в умовах світової глобалізації. Об'єктовий зміст даного дослідження охоплюється суспільними відносинами, на регулювання яких спрямована реалізація екологічної функції української держави.

Виклад основного матеріалу. Визначення сутності категорії екологічної функції держави неможливе без усвідомлення теоретико-правового значення її змістовного навантаження. Слово «функція» з латині означає «здійснення, діяльність» [1, с. 282], але в енциклопедичній літературі панує чітка тенденція до розширеного тлумачення його змісту як діяльності, обов'язку, кола обов'язків, роботи, призначення тощо [2, с. 421; 3, с. 651; 4, с. 381].

Наука теорії держави і права виходить з філософського розуміння сутності категорії «функція» як зовнішнього прояву властивостей будь-якого об'єкта в цій системі відносин [5, с. 498]. Виходячи з такого розуміння функції, найбільш розповсюдженим в юридичній літературі є визначення функції держави як напрямку її діяльності.

Однак і відносно цього існують різні підходи. Якщо одні науковці розуміють функції держави як основні (головні) напрямки її діяльності [6, с. 47; 7, с. 154], то інші вбачають у них будь-які напрямки діяльності, що характеризуються визначеністю [8, с. 167.]. Було запропоновано також під функцією держави розуміти не тільки напрямки, але й сторону діяльності держави [9, с. 8].

Різниця між поняттям функції як напрямку і як сторони діяльності держави, як слушно стверджував ще наприкінці 60-х років минулого століття Л. Загайнов, міститься в ступені зрілості, оформленості тієї чи іншої функції [10, с. 10.]. Функція держави виникає разом з її становленням. Однак доки не створені необхідні умови (немає дієвого механізму її здійснення), функція виступає в якості основного напрямку державної діяльності.

У процесі утворення механізму реалізації функції розвивається законодавство, виявляються найбільш доцільні методи впливу держави на суспільні відносини, відбувається злиття розрізнених однорідних видів діяльності в єдину взаємопов'язану сукупність. Разом з цим функція держави набуває нових якостей та перетворюється з другорядного, додаткового напрямку діяльності на основний напрямки і одночасно сторону (сукупність однорідних видів) державної діяльності. Тому більшість авторів говорять про напрямки та сторони діяльності не як про щось відмінне, а як про поняття з однаковим змістом [11, с. 99].

Розглянуті погляди науковців щодо визначення поняття функції держави є базовими, на їх основі в різних комбінаціях розроблено багато дефініцій функції держави [12, с. 190-234]. З їх переліку такою, що

найбільш чітко відображає зміст зазначеного явища, вважаємо дефініцію М. Байтина, який під функціями держави розуміє основні напрямки діяльності держави, в котрих виражаються й конкретизуються її класова та загальнолюдська сутність і соціальне призначення [13, с. 60].

У сучасних умовах екологічна функція держави визнана вченими як одна з самостійних, необхідних умов держави. Нам уявляється, що наразі екологічну спрямованість діяльності держави недостатньо оцінено з точки зору важливості її ролі для суспільства та держави і у найближчий час вона повинна зайняти у правореалізації пріоритетне місце серед інших напрямів. Подальший її розвиток сприятиме екологізації інших функцій держави, що вже відбувається протягом останніх декількох років.

Вперше сталі думки щодо необхідності окремої функції держави – охорони навколишнього природного середовища – пов'язані з працями вчених часів 70-х років. Так, зокрема, О.С. Колбасов зазначав, що охорона навколишнього природного середовища в СРСР є постійною та основною самостійною функцією розвинутої загальнонародної соціалістичної держави [14].

Починаючи з 80-х років, коли інтерес до даного напрямку державної діяльності суттєво підвищився, у радянській юриспруденції починає формуватися термін «екологічна функція держави», але синонімічно використовується термін «охорона навколишнього природного середовища». Наприклад, у В.Н. Хропанюка ми знаходимо визначення, що природоохоронна (екологічна) функція – життєво важлива діяльність будь-якої сучасної держави, світової спільноти в цілому [7, с. 160].

За результатами аналізу висловлених у науковій правовій літературі точок зору щодо поняття і специфіки екологічної функції держави Х.І. Чопко доходить досить слушних висновків.

По-перше, ця функція визнана одним з основних напрямів діяльності держави, зміст якого розкриває роботу її органів, а його існування зумовлено завданням останньої забезпечити раціональне використання природних ресурсів, охорону довкілля й екологічну безпеку.

По-друге, звертається увага на те, що розглядувана функція має конкретно-історичну природу, про що свідчить той факт, що тривалий час у юридичних джерелах державна діяльність у цій сфері не визнавалася самостійною функцією і вивчалася лише як складник господарсько-організаційної й культурно-виховної функції держави.

По-третє, екологічна функція характеризується стійкістю, тобто вона незмінна й постійна за незмінних політичних і соціально-економічних умов. Проте зі змінами характеру й суспільного устрою держави змінюються також її функції. Зокрема, в часи тоталітаризму потреби в існуванні такої функції не виникало.

По-четверте, підкреслюється, що об'єктом впливу досліджуваної

функції є відносини з приводу раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки й охорони довкілля.

По-п'яте, зазначається, що зміст цієї функції полягає у впливі на екологічні відносини через діяльність органів держави.

По-шосте, доводиться, що особливість функцій полягає в тому, що, маючи об'єктивний характер, вони виникають і розвиваються відповідно до цілей і завдань держави. Однак щодо функції екологічної, то її сутністю і призначенням є забезпечення раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища й забезпечення екологічної безпеки [15, с. 215].

У законодавчій площині відсутнє визначення екологічної функції держави і при цьому зберігається термінологіка «охорона навколишнього природного середовища», «державний контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища» тощо [16].

Однак охорона навколишнього природного середовища – це лише одна зі складових частин у змісті екологічної функції держави.

Отже, є необхідність визначити складові елементи екологічної функції держави. В цілому аналіз наукових розробок вчених з теорії держави та права і екологічного права демонструє, що зміст екологічної функції держави здебільшого розглядають як сукупність двох елементів: охорона навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів. Зокрема, А.І. Денисов та С.А. Раджабов виокремлювали функцію охорони та забезпечення раціонального використання природних ресурсів [17, с. 94-95].

Однак екологічна функція держави повинна відображати всі сторони екологічної діяльності. Так, серед елементів змісту екологічної функції має бути відображене забезпечення екологічних прав громадян. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» серед екологічних прав громадян виділяються [16]:

- право на сприятливе навколишнє середовище;
- право на достовірну інформацію про його стан;
- право на охорону здоров'я від негативного екологічного впливу;
- право на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю або майну екологічним правопорушенням та ін.

Крім того, окремі вчені підкреслюють необхідність виділення як складового елемента екологічної функції держави «забезпечення екологічної безпеки людини, суспільства та держави» [18, с. 152].

М.М. Меркулов визначає внутрішню екологічну функцію, що здійснюється органами публічної влади та адміністрації, як конституційний напрямок діяльності держави з охорони, раціонального використання, відтворення і відновлення навколишнього природного се-

редовища в межах територіальних меж, без здійснення якого неможливе тривале існування сучасної держави та суспільства [19].

Головний зміст екологічної функції складають державне керівництво й координація діяльності в царині охорони навколишнього природного середовища, оздоровлення й поліпшення його якості, регулювання природокористування, забезпечення екологічної безпеки тощо [20, с. 93]. Наведене свідчить, що досліджувана функція (як і інші головні внутрішні функції держави) здійснюється у відповідних формах і певними методами.

Серед правових форм здійснення екологічної функції держави важливу роль відіграє правоохоронна діяльність. Ця форма реалізації функцій держави має владний характер і полягає в захисті інтересів держави, безпеки суспільства, прав і свобод фізичних і юридичних осіб шляхом застосування примусових заходів спеціально уповноваженими органами та службовими особами в регламентованих законодавством процедурних межах і процесуальному порядку [21, с. 9; 22, с. 16-30; 23, с. 47; 24, с. 70], діяльність яких спрямована на захист національної безпеки (отже, й екологічної), прав, свобод та інтересів громадян, суспільства й держави на забезпечення стану законності та правопорядку й на реалізацію інших законодавчо визначених функцій держави [25, с. 11].

Висновок. Підсумовуючи викладені вище положення науки теорії держави і права, екологічного права, зміст екологічної функції держави слід розуміти як напрямок діяльності держави з охорони, відтворення та відновлення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, що знаходяться у власності держави, територіальних громад, юридичних та фізичних осіб, забезпечення екологічної безпеки, охорони та захисту екологічних прав фізичних та юридичних осіб.

Бібліографічні посилання

1. Краткий словарь иностранных слов / Сост. С.М. Локшина. – 8-е изд., стереотип. – М., 1985.
2. Краткий словарь иностранных слов / Под общей ред. И.В. Алехина и проф. Ф.Н. Петрова. – М., 1987.
3. Політичний словник / Під ред. Г. Александрова та ін. – К., 1980.
4. Политология: Энциклопедический словарь / Общ. ред. и сост. Ю.И. Аверьянов. – М., 1993.
5. Философский энциклопедический словарь. – М., 1997.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. / Пер. з рос. – 2-е вид. – Харків, 2005.
7. Хропанюк В.Н. Теория государства и права: Учеб. пособ. для вузов / Под ред. проф. В.Г. Стрекозова. – М., 1995.
8. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учеб. для юрид. вузов. – М., 1998.
9. Кузнецов И.А. Охрана социалистического правопорядка, социалистической собственности, прав и свобод граждан как функция советского общественного государства: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов, 1986.
10. Загайнов Л.И. Экономические функции советского государства. – М., 1968.

11. *Комаров С.А.* Общая теория государства и права: Учеб. – 7-е изд. – СПб., 2004.
12. *Байтин М.И.* Сущность и основные функции государства. – Саратов, 1979.
13. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд. перераб. и доп. – М., 2001.
14. *Колбасов О.С.* Проблемы охраны окружающей среды в новой Конституции СССР // Советское государство и право. – 1978. – № 5. – С. 22-25.
15. *Чопко Х.І.* Екологічна функція держави // Університетські наукові записки: Часопис Хмельн. ун-ту управління та права. – 2008. – Вип. 3: Право – економіка – управління. – С. 212-215.
16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. // Голос України. – 24.07.1991.
17. *Денисов А.И., Раджабов С.А.* Теория советского государства. – Душанбе, 1978.
18. *Бринчук М.М.* Экологическое право. – М., 2003.
19. *Меркулов М.М.* Проблемы экологической функции современного государства: теоретико-прикладной аспект: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2002.
20. *Кельман М.С., Мурашин О.Г.* Загальна теорія держави і права: Підручник для вищ. навч. закл. – К., 2006.
21. Організація судових та правоохоронних органів: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. освіти / За ред. І.Є. Марочкина, Н.В. Сібільової, О.М. Толочка. – Харків, 2000.
22. *Мельник М.І., Хавронюк М.І.* Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: Навч. посіб. – К., 2002.
23. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Голова редкол. Ю.С. Шемшученко. – К., 1998. – Т. 5: П-С. – 2003.
24. *Кучук А.* Поділ державної влади та правоохоронна діяльність // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 1. – С. 68-71.
25. *Юзікова Н.С.* Судові та правоохоронні органи України: Навч. посіб. – 4-те вид., перероб. і доп. – К., 2006.

Надійшла до редакції 27.01.2012

О.В. Легка

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 340.2

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ЗАКОНОДАВЧИХ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНИХ АКТІВ

Розкрито зміст поняття «юридична техніка»; правила, прийоми, засоби та способи юридичної техніки законодавчих та правозастосовних актів; вимоги до логіки, стилю та мови законодавчих та правозастосовних актів.

Ключові слова: *юридична техніка, засоби та правила юридичної техніки.*

Раскрываются содержание понятия «юридическая техника»; правила, приемы и способы юридической техники законодательных и правоприменительных актов; требования к логике, стилю и языку законодательных и правоприменительных актов.